

Øvelsesskolekrigen i Ranum 1930-34

- en beretning om forholdet
mellem byens skole og seminarium

Af Hans Støttrup Jensen

Øvelsesskoler, hvor seminaristerne kan øve sig i faget "praktisk skolegerning", har siden de første seminariers tid været en vigtig institution i læreruddannelsen. Når øvelsesskolerne tillige fungerede som kommunale skoler, var der i øvelsesskoleinstitutionen indbygget en strukturel konflikt mellem det lokale skoleperspektiv og det centrale læreruddannelsesperspektiv. Artiklen analyserer, hvorledes denne konflikt i perioden 1892-1934 udspillede sig i seminariebyen Ranum mellem sognerådet på den ene side og seminariet og ministeriet på den anden side og mellem forskellige fraktioner i den lokale befolkning. Artiklen sætter særligt fokus på perioden 1930-34, hvor modsætningen spidsede til under påvirkning af udefrakommende forhold i form af trusler om seminariets nedlæggelse og en forstanderudnævnelse, som i lokalsamfundet introducerede datidens konflikt mellem kulturradikale og kulturkonservative synspunkter.

Indledning

"... Men selv i Tider som disse kan man altsaa finde Vidnesbyrd om, at et naadigt Forsyn raader for Mennesker, der ikke forstaar deres eget Vel".¹ Med disse ord satte seminarieforstander Chr. Høirup i 1932 et foreløbigt punktum for en langvarig og intens strid i Ranum om forholdet mellem byens børneskole og byens lærerseminarium. Høirups ord var adresseret til de beboere og deres repræsentanter i Ranum-Malle Sogneråd, der havde været modstandere af, at den kommunale børneskole i byen blev omdannet til en statsøvelsesskole med forstanderen som øverste leder. Henvisningen til det "naadige Forsyn" var valgt med omhu. For en af de mest uforsonlige modstandere af børneskolens nye status havde været forstanderens genbo, provst N. Westergaard, som både var sognepræst i Ranum og formand for den stedlige skolekommission. Når denne konflikt omkring skolens status kunne udvikle sig til en bitter strid, som satte dybe skel i den lokale befolkning, var årsagen hertil, at netop skolens status som enten kommune- eller statsskole indgik som en afgørende brik i spillet omkring se-

¹ Baandet, december 1932, 7. årgang nr. 8.

minariets forbliven i Ranum. For mange af byens beboere var det derfor en del af deres erhvervs- og eksistensgrundlag, som stod på spil. For andre – og det var især sognekommunens landmænd – drejede det sig derimod om at bevare den lokale indflydelse på byens skole, herunder mulighederne for at begrænse udgifterne til skolens drift, samt i sidste instans også at sætte grænser for, hvilke økonomiske ofre man var rede til at yde for at bevare seminariet.

Forholdet mellem Ranum Skole og Ranum Statsseminarium 1848–1930

Etableringen af tilskudsmodellen

For at forstå baggrunden og forudsætningerne for denne konflikt skal vi tilbage til 1848, hvor Ranum påbegyndte sit lange og konfliktfyldte liv som seminarieby.² Under ledelse af præst og seminarieforsstander Ludvig Chr. Müller³ blev det kongelige lærerseminarium i Snedsted i Thy – et af de oprindelige præstegårdseminarier – i 1848 overflyttet til Ranum, hvor staten havde ladet opføre en ny seminariebygning. Ranum var i 1848 en mindre og afsides beliggende landsby i det fattige Vesthimmerland.⁴ Når ministeriet valgte Ranum som nyt hjemsted for seminariet og ikke i den nærliggende og noget større by Løgstør, skyldtes det frygten for, at eleverne der – som stiftamtmanden i Aalborg udtrykte det – kunne: "... faa Smag paa Kjøbstadslivet, hvilket deres fremtidige Bestemmelse burde fjerne dem fra"⁵ Amtmandens bemærkning var en understregning af, at formålet med datidens seminarier var at uddanne "nøisomme og tarvelige Skolelærere" til et fremtidigt virke i landbosamfundets almueskole. I 1848 var alle lærerseminarier – det drejede sig om i alt fem statsseminarier⁶ – derfor placeret på landet i mindre bymæssige bebyggelser.⁷

Da faget "praktisk Skolegerning" også dengang var en del af læreruddannelsen, skulle der i Ranum findes udvej for, hvordan seminaristerne under kyndig vejledning kunne overvære og deltage i almueskolens undervisning. Den mest nærliggende mulighed ville være at anvende Ranum Sogneskole⁸ som øvelsesskole. Men efter Müllers opfattelse var skolens enelærer ikke i stand til at løfte vejledningsopgaven. Müller forsøgte derfor at skaffe seminarieeleverne praktisk øvelse på anden måde. I et brev til seminariedirektionen 19. januar 1850 skriver Müller: "... at Beboerne i Næsby og Malle [nærliggende lokaliteter] maaske ville være

² Seminariets historie er beskrevet i Støttrup Jensen 2011, kap. 2 og 3.

³ Ludvig Chr. Müller (1806-1851), seminarieforsstander i Ranum 1848-50.

⁴ Ranum var beliggende i Bjørnsholm Sogn nord, der ved folketællingen i 1845 havde et samlet folketal på 402. Vedrørende en beskrivelse af egnen se Nielsen 1984.

⁵ Niels Kjær "Fra Snedsted til Ranum. En Seminarieflytnings Historie" i Kjær m.fl. 1948, s. 12.

⁶ Seminarierne i Jonstrup, Skårup, Jelling, Lyngby på Djursland og Ranum.

⁷ Om de første lærerseminarier se Ingrid Markussen "Læreruddannelsens første tid – 1791 til ca. 1830" i Braad m.fl. 2005.

⁸ Ranum Sogneskole var i 1848 den eneste skole i Bjørnsholm Sogn nord. I de nærliggende lokaliteter Næsby og Malle blev der oprettet skoler i henholdsvis 1859 og 1881.

villige til at opføre en Skolestue, saafremt det kan tilsikres dem, at Seminariets Elever fremdeles, saaledes som Tilfældet var i Sommer, meddele Undervisning der, i det Mindste 3 Timer daglig, uden Udgift for Beboerne”. Samme år foreslog Müller også, at problemet med undervisning i praktisk skolegerning kunne løses ved, at seminarier oprettede sin egen børneskole. En del af børnene fra Ranum skoledistrikt skulle så henvises til denne skole. Ministeriet kunne dog ikke tilslutte sig nogle af disse forslag, men valgte i stedet at yde et honorar til en hjælpelærer på Ranum Skole – og senere til skolens enelærer – der til gengæld skulle forpligte sig til at vejlede seminaristerne i den “indbyrdes Undervisning”⁹

1890'ernes debat om øvelsesskolens forhold

Under forskellige former kom denne honorar- eller tilskudsmodel til at fungere helt frem til 1934, hvor staten overtog øvelsesskolen. I seminariets første år fungerede den tilsyneladende tilfredsstillende for alle parter. Men da der i slutningen af 1880'erne blev taget de første skridt til at reformere læreruddannelsen, blev forholdet mellem børneskolen og seminarier igen gjort til genstand for debat. Baggrunden for den nye læreruddannelseslov, der blev vedtaget i 1894, var en udbredt erkendelse af, at den liberalisering af læreruddannelsen, som var blevet gennemført med læreruddannelseslovene i 1857 og 1867, truede uddannelsens kvalitet.¹⁰ Liberaliseringen havde givet private seminarier og forberedelsesanstalter, hvis uddannelsesforløb ikke var underkastet nogen regulering fra statens side, adgang til på lige fod med statsseminarierne at indstille deres elever til lærereksamen ved den centrale eksamenskommission. Det heraf følgende “frie marked” for læreruddannelsen skabte grobund for en sand underskov af private forberedelsesanstalter, der kappedes om på kortest mulig tid at indstille deres elever til eksamenskommissionens prøve. Resultatet blev, at mange af lærerkandidaterne kun havde et meget begrænset kendskab til og erfaring med den praktiske undervisning i børneskolen. 1894-loven satte en stopper for den uregulerede konkurrence. Kun elever på statsseminarier og godkendte privatseminarier, som gennemførte et treårigt uddannelsesforløb efter nærmere beskrevne retningslinjer, kunne indstilles til den afsluttende lærereksamen. Samtidig blev der – for at styrke undervisningen i praktisk skolegerning – i loven optaget en bestemmelse om, at der til de enkelte seminarier skulle knyttes en øvelsesskole, hvor seminaristerne under vejledning kunne overvære og deltage i børnenes undervisning. Denne del af lovforslaget blev begrundet med: “... den særlige Vægt, som Ministeriet i Overensstemmelse med de fra alle Sagkyndige foreliggende Udtalelser maa lægge på Seminarieelevernes praktiske Uddannelse”.

⁹ Kvolsgaard 1898, s. 42-43. Honorarmodellen anvendte ministeriet også ved de øvrige statsseminariers øvelsesskoler.

¹⁰ Skovgaard-Petersen “De blev lærere – læreruddannelsen mellem 1860 og 1945” i Braad m.fl. 2005.

Lovforslagets bestemmelser om øvelsesskoler gav anledning til en større debat i Rigsdagen. Udtrykket "Øvelsesskole" faldt flere rigsdagsmedlemmer for brystet. De frygtede, at børnene i disse skoler ville blive brugt som "Prøveklude" for skiftende seminarister. I den endelige lov blev "Øvelsesskole" derfor erstattet med betegnelsen "Børneskole", således at den relevante passus i loven lød: "Ved ethvert Seminarium skal der findes en i et tilstrækkeligt Antal Klasser delt Børneskole, i hvilken Eleverne [dvs. seminaristerne] oplæres i praktisk Skolegerning under Seminarieforstanderens Overtilsyn". Af nok så stor vigtighed som denne kosmetiske ændring var imidlertid, at det folketingsudvalg, som behandlede forslaget, efterlyste nærmere retningslinjer for, hvordan forholdet mellem et seminarium og den tilknyttede øvelsesskole skulle ordnes. Skulle en øvelsesskole underlægges seminariet og i konsekvens heraf omdannes til statsskole, eller kunne den forblive i kommunalt regi? Ministeriet svarede hertil, at der med loven ikke var taget stilling til dette spørgsmål. Det måtte afhænge af de lokale forhold. Det afgørende var ikke formen, men derimod: "... at Seminariet faar en vis Myndighed med Hensyn til Skolens Forhold i det hele, derunder navnlig dens Forsyning med Lærerkrafter og Undervisningens Ordning og Ledelse", således at det sikres, at skolens "Børnetal er tilstrækkeligt stort, og tilstrækkeligt klassedelt til, at det kan blive muligt at lade hver enkelt Seminarieelev i Løbet af Seminarietiden faa Lejlighed til at øve sig en ikke alt for kort Tid i aktiv Lærevirksomhed, medens han ved sin Side har en kyndig Vejleder". Hvis børneskolen var en kommunal skole, ville muligheden for at opnå den omtalte myndighed: "... blive et Spørgsmaal af pekuniær Natur, idet Indrømmelserne fra Kommunens Side væsentlig vil afhænge af de Ofre, som Seminariet vil kunne bringe med Hensyn til Afholdelsen af Lærerlønningerne, dels til Dækning af andre Skolen vedrørende Udgifter". Hvad angik tilsynet med skolen, forestillede man sig, at der: "... næppe [ville] være noget til Hinder for efter Overenskomst med den lokale Skolebestyrelse at lade Seminarieforstanderen overtage Skolekommissionens Forretninger for den enkelte Skoles Vedkommende". Endelig understregede ministeriet, at det – uafhængigt af skolens formelle status – var afgørende, at en øvelsesskole fremstod som en "Mønsterskole", der kunne tjene som forbillede for områdets øvrige skoler.¹¹

Disse anvisninger fra ministeriets side kom i høj grad til at sætte dagsordenen for de bestræbelser, som skiftende seminarieforstandere i Ranum udfoldede for at opnå en overenskomst med det lokale sogneråd om en regulering af forholdet mellem seminariet og børneskolen. Allerede i 1892 havde den daværende seminarieforstander J.L. Faartoft¹² taget spørgsmålet op til kritisk overvejelse. Anledningen var en forespørgsel fra ministeriet om: "... hvorledes der ved herværende Statsseminarium er draget Omsorg for, at Eleverne faar den fornødne Øvelse

¹¹ RA. Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, 2. Kontor. Sager vedr. lov 37/1894 om seminarier m.v.

¹² Johannes Leonhardt Faartoft (1856-1919), seminarieforstander i Ranum 1892-1896.

i praktisk Skolegerning”. I sit svar til ministeriet var Faartoft skarp i sin kritik af Ranum Skole betragtet som øvelsesskole for seminariet. Selvom der sikkert blev gjort, hvad der var muligt under de forhåndenværende forhold, så: “... staa Skolen næppe over Gennemsnittet af Landets Skoler, hvad der ikke kan undre, naar Læreren ved Siden af sin Gerning som Enelærer skal vejlede Seminaristerne, og Børnene altsaa kun ere fordelte i 2 Klasser, hvoraf den ældste Klasse gaar i Skole 4 Dage om Vinteren og 1 Dag om Sommeren, yngste Klasse 2 Dage om Vinteren og 5 Dage om Sommeren. Tilmed ere Børnene herovre tunge af Natur, vanskelige at bibringe Kundskaber og at fremlukke Svar af. Føjes hertil, at Skolen ogsaa i ydre Henseende er meget langt fra at være en Mønsterskole – eet Klasseværelse, lavt og bredt, med gammeldags Materiel, slet Ventilation og en lille snæver Entré – vil det formentlig være indlysende, at Seminariet her er det med Hensyn til Øvelsesmateriale i praktisk Skolegerning uheldigst stillede af Landets Statsseminarier”.¹³

Faartofts forslag til at rette op på disse forhold var omfattende ændringer både med hensyn til skolens styrelse, dens bygninger og dens lærernormering. For det første burde seminariet overtage ansvaret for hele skoledistriktets undervisning, således at forstanderen kunne få afgørende indflydelse på læreransættelser ved skolen og på skolens indre forhold i form af klassedeling, undervisningsplaner, omfanget af børnenes skolegang, ordensbestemmelser m.v. Dernæst skulle den nuværende skolebygning erstattes af en ny, som gav mulighed for at øge skolens klassedeling fra to til seks klasser. Endelig skulle skolens enelærerembede suppleres med et lærer- og et lærerindeembede, således at børnenes skolegang kunne forøges. Hvis børneskolen skulle løse sine opgave som øvelsesskole og fremstå som en mønsterskole for pastoratets øvrige skoler, var prisen således ifølge Faartoft: “... en ikke ringe Udgift til Forbedring af Skolevæsenet”. Men samtidig gav han også udtryk for sin tvivl om, hvorvidt det overhovedet kunne lade sig gøre at gennemføre en sådan omdannelse: “... Ere ikke Vejlængderne for store, Forældrene for fattige til, at man kan paaregne en saa regelmæssig Skolegang, som anslaaet ovenfor? Vil ikke blot en Forandring som denne, at øverste Klasse skal gaa i Skole 2 Gange ugentlig i Sommerhalvaaret, vække almindelig Uvilie heroppe, hvor der er saa rig Brug for Hyrdedrenge?”¹⁴ Efter Faartofts opfattelse talte alt dette til fordel for det synspunkt, som han tidligere havde fremsat, nemlig at seminariet burde flyttes til en købstad, helst Viborg, hvor det ville være langt lettere at fremskaffe seminariet en mønsterskole til brug for: “... den praktiske Læreruddannelse, det Fag et Seminarium i fortrinlig Grad bør lægge Vægt paa”.¹⁵

Ministeriet, som i første omgang selv havde taget initiativ til seminariets flytning til en købstad, måtte imidlertid opgive denne sag på grund af manglende politisk opbakning. For at skabe bedre vilkår for undervisningen i praktisk skolegerning

¹³ LAV. Ranum Seminarium. Kopibog 1880-97, Faartofts skrivelse til ministeriet 24/9-1892.

¹⁴ LAV. Ranum Seminarium. Kopibog 1880-97, Faartofts skrivelse til ministeriet 4/3-1894.

¹⁵ LAV. Ranum Seminarium. Kopibog 1880-97, Faartofts skrivelse til ministeriet 8/7-1893.

var Faartoft derfor henvist til at forhandle med sognerådet om en modernisering og udvidelse af Ranum Skole. I 1895 resulterede disse forhandlinger i, at en række af Faartofts forslag til forbedringer blev gennemført. Kommunen indvilligede i at opføre en ny skolebygning med fire klasseværelser og udvide skolens normering med et lærer- og et lærerindeembede. Staten skulle til gengæld garantere "Seminariets Forbliven i en længere Aarrække" samt yde tilskud til den ny andenlærers løn og udrede hele lønnen til det nye lærerindeembede. Derimod fik Faartoft ikke sine ønsker opfyldt, for så vidt angik myndighedsforholdet mellem seminariet og øvelsesskolen. Her havde han foreslået, at sognerådet overdrog sin indstillingsret vedrørende skolens lærerembeder til seminariets forstander, dog med den tilføjelse, at sognerådet fik udtaleret: "... ifald det skulle have gyldig Grund til ikke at billige Forstanderens Indstilling". Sognerådet ønskede imidlertid ikke at fraskrive sig sin indstillingsret. I stedet blev der aftalt en ordning, hvorefter indstillingsretten skulle udøves af sognerådet og forstanderen i forening, hvilket reelt betød, at sognerådet ved uoverensstemmelser kunne gennemtrumfe sin opfattelse. Endelig havde Faartoft også forslået, at skolekommissionens forretninger for Ranum skoledistrikt blev overdraget til seminarieforstanderen. Skolekommissionen imødekom i en erklæring delvist dette ønske, men forbeholdt sig ret til: "... at møde ved Skolens Eksaminer, og til for de foresatte Myndigheder at kunne paatale, om det synes den, at der er nogen væsentlig Mangel ved Undervisningen eller ved den Aand, hvori den ledes". Erklæringen blev ikke forelagt til godkendelse i ministeriet, og dens retsstatus var derfor usikker.¹⁶

Selvom Faartoft gennem forhandlingerne med kommunen havde opnået væsentlige forbedringer af forholdene på øvelsesskolen, bevarede sognerådet således sit faste greb om skolens styrelse. I alle afgørende spørgsmål – læreransættelser, børnetal, klassedeling, undervisningens omfang m.v. – var det sognerådet, der som lokal skolebestyrelse havde fat i den lange ende. At det forholdt sig således, måtte Faartofts efterfølger som forstander, N.A. Larsen,¹⁷ også erkende, da han i 1897 stillede forslag om en yderligere udvidelse af skolens klassedeling.¹⁸ Efter at skolen var rykket ind i sin nye bygning, var eleverne blevet opdelt i fire klasser. Larsen ønskede nu klassedelingen forøget til fem klasser og tillige en udvidelse af børnenes skolegang. Men sognerådet modsatte sig forslaget. Ministeriet, der i denne sag havde en dobbeltrolle som tilsynsmyndighed for både skolen og seminariet, så gerne sagen løst ad forhandlingens vej og opfordrede derfor

¹⁶ LAV. Ranum Seminarium. Kopibog 1880-97, Faartoft skrivelse til Bjørnsholm-Malle Skolebestyrelse 10/7-1895, afskrift af sognerådets svar 13/7-1895 og skolekommissionen skrivelse 16/7-1895.

¹⁷ Nicolai Andreas Larsen (1860-1946), seminarieforstander i Ranum 1896-99. N.A. Larsen var fra 1903 til 1930 Undervisningsministeriets magtfulde konsulent i sager vedrørende folkeskolen og seminarierne.

¹⁸ LAV. Ranum Seminarium. Indkomne breve 1893-1900, brev til ministeriet 18/12-1897.

forstanderen til at optage nye forhandlinger med sognerådet og skolekommissionen. Men forstanderens henvendelse herom blev blankt afvist af sognerådets formand med den klare begrundelse: "... at Sogneraadet neppe gaar med til en anden Ordning af Skolegangen i Ranum Skole, men ønsker at beholde den nuværende og, antager man, at være i fuld Overensstemmelse med Beboerne heri".¹⁹

Afslaget medførte en skarp reaktion fra Larsens side. I en skrivelse til ministeriet beklagede han sig over, at seminariets praktikundervisning måtte afvikles under forhold, der ikke gav nogen garanti for et positiv udbytte af undervisningen.²⁰ På denne måde var: "... i Virkeligheden Omsorgen for Seminarieelevernes praktiske Uddannelse i Skolegerning for Ranum Seminariums Vedkommende betroet Bjørnsholm-Malle Sogneraad", der var: "... en Kreds af Almuesfolk her paa Eggen der ingen Forpligtelse har til at tage Hensyn til Seminariet". Henvendelsen til ministeriet blev fremsendt gennem seminariedirektionen, som i tilslutning til Larsens skrivelse anbefalede, at ministeriet undersøgte mulighederne for at omdanne øvelsesskolen til en statskole med kgl. udnævnte lærere.²¹

Forgæves forhandlinger om etablering af en statsøvelsesskole

Den skarpe kritik af øvelsesskoleforholdene gjorde åbenbart indtryk i ministeriet, og da skoleplanen for Ranum Skole fortsat gav anledning til uoverensstemmelser mellem seminariet og sognerådet, valgte ministeriet i 1901 at følge opfordringen til at få skolen underlagt seminariets myndighed. Seminariets forstander fik derfor besked på at indlede forhandlinger med sognerådet med det formål, at: "... Seminariet overtager Skolevæsenet i Ranum fra 1. Januar 1902 at regne mod et årligt Tilskud fra Kommunen".²² Forhandlingerne blev varetaget af P. Taaning,²³ der i 1899 var tiltrådt embedet som seminarieforstander i Ranum. I november 1901 nåede parterne til enighed om en overenskomst,²⁴ som indebar, at seminariet vederlagsfrit skulle overtage skolens bygninger og lærerbolig, men til gengæld afholde udgifterne til lærerlønninger, undervisningsmaterialer, vedligeholdelse af bygninger m.v. Skolekommissionen fik fortsat ret til at påse, at der blev givet en passende undervisning. Men i en forklarende anmærkning til overenskomsten blev det understreget: "... at Seminariet alene har Myndighed til at

¹⁹ LAV. Ranum Seminarium. Indkomne breve 1893-1900, sognerådsformandens brev til forstanderen 17/4-1899.

²⁰ LAV. Ranum Seminarium. Modtagne og afsendte embedsskrivelser 1898-1905, forstanderens skrivelse til ministeriet 18/4-1899.

²¹ LAV. Viborg Stiftsamt. Journalsager vedr. Ranum Seminarium 1890-1903, koncept til skrivelse til ministeriet 6/5-1899.

²² LAV. Viborg Stiftsamt. Journalsager vedr. Ranum Seminarium 1890-1903, ministeriets brev 8/5-1901 til seminariedirektionen.

²³ Peter Taaning (1857-1943), seminarieforstander i Ranum 1899-1924.

²⁴ Kopi af overenskomsten og forklarende anmærkninger er bevaret i seminarielærer Skjold Hansens arkiv, Lokalhistorisk Arkiv for Ranum og Omegn.

ordne og lede Skolens Arbejde og altsaa ene bestemme Undervisningsplanen, som dog skal godkendes af Seminariedirektionen (Ministeriet)”. Ved embedsleghed var det seminariet, som op slog og indstillede til det ledige lærerembede, dog således at den lokale skolebestyrelse (sogneråd og skolekommission) skriftligt kunne udtale sig om ansøgerne og få sin udtalelse vedlagt seminariets indstilling. Skiftende forstanderes indtrængende anmodninger om at få hånd i hanke med øvelsesskolens forhold var således blevet imødekommet. Øvelsesskolen var reelt blevet en statskole underordnet seminariet.

Men – for der var et ikke ubetydeligt “men” i sagen – overenskomsten skulle sanktioneres af ministeriet, inden den kunne træde i kraft. Trods flere rykkere fra seminariets side lykkedes det ikke at få overenskomsten godkendt af ministeriet. Årsagen hertil var formentlig, at ministeriets interesse for sagen var kølnet, fordi tilsvarende forhandlinger i Skårup og Jelling om seminariernes overtagelse af de derværende øvelsesskoler ikke havde ført til noget resultat.²⁵ Desuden har det sikkert også spillet en rolle, at aftalen med sognerådet i Ranum var en for staten forholdsvis dyr løsning, da kommunen stort set ikke skulle bidrage til øvelsesskolens drift. Seminariedirektionen, som havde haft overenskomsten til udtalelse, bemærkede således i et internt notat: “... at det Forslag til Overenskomst, som Forstanderen har tilvejebragt, kan Staten ikke gaa ind paa; det bliver en alt for urimelig Benefice for Kommunen”.²⁶

At sognerådet i Ranum (Bjørnsholm-Malle Sognekommune) selv betragtede overenskomsten som en økonomisk fordelagtig aftale, fremgik af rådets reaktion, da forstander Taaning senere i 1905 krævede nye forbedringer af børneskolens forhold. Et stigende børnetal i skoledistriktet nødvendiggjorde efter hans opfattelse, at skolebygningen blev udvidet, og at der blev oprettet endnu et lærerembede ved skolen, ligesom han igen tog det gamle spørgsmål om skolens klas sedeling op og foreslog, at den skulle forøges fra fire til seks klasser. Sognerådet afviste kategorisk at gå ind på disse krav. Efter rådets opfattelse var skolen “fuldt forsvarlig”, og rådet ville derfor: “... ikke kunne indlade sig paa nogen Udvidelse af den nuværende Skolebygning eller paa Ansættelsen af en Lærer til, og man

²⁵ Også her havde der fra sognerådets og skolekommissionens side været modstand mod at svække den lokale indflydelse på skolernes læreransættelser og tilsynet med skolerne. I et brev til biskop Poulsen, Viborg – medlem af direktionen for Ranum Seminarium – beretter forstander Klingemann, Skårup, at han på seminariets vegne havde affundet sig med en ordning, hvorefter sognerådet indstillingsret til førstelærerembedet og skolekommissionens tilsyn med undervisningen på øvelsesskolen blev fastholdt, dvs. den ordning som i realiteten også var gældende i Ranum, se LAV. Viborg Stiftsamt. Journalsager vedr. Ranum Seminarium 1890-1903, brev fra forstander Klingemann 26. maj 1902. Ved statsseminariet i Jonstrup var problemstillingen ikke aktuel, idet seminariet her havde oprettet sin egen øvelsesskole.

²⁶ LAV. Viborg Stiftsamt. Journalsager vedr. Ranum Seminarium 1890-1903, internt notat 16/5-1902.

maa for øvrigt, under Henvisning til den Overenskomst som Hr. Seminarieforstanderen paa Ministeriets Foranledning indgik med Sogneraadet under 28. November 1901, og hvis Stadfæstelse fremdeles forventes, holde sig til Status Quo”.²⁷

Da ministeriet i forlængelse af denne sag ikke reagerede på en fornyet henvendelse om at få spørgsmålet om seminariets overtagelse af skolen endelig afgjort,²⁸ måtte Taaning igen resignere og affinde sig med forholdene. Øvelsesskolen fungerede derfor videre som en kommunal skole med statstilskud til praktikundervisningen, men uden at seminariet havde særlig indflydelse på skolens læreransættelser og styrelse. I den resterende del af sin embedsperiode begrænsede Taanings initiativer sig derfor til at skabe bedre forhold for praktikundervisningen ved at få staten til at udvide sin tilskudsordning til at omfatte et nyt lærerembed og bidrage til indkøb af skolens undervisningsmaterialer. Men når lejlighed bød sig, havde han dog overskud til i skarpe vendinger at påpege de – set fra seminariets side – utilfredsstillende forhold. Det skete f.eks. i 1910, hvor førstelærerne på øvelsesskolerne ved statsseminarierne i Jelling, Skårup og Ranum havde anmodet om at blive udnævnt til overlærere og ligestillet med seminarielærerne. I sin udtalelse²⁹ til ministeriet om denne sag skriver Taaning sarkastisk, at førstelærerne tilsyneladende forestillede sig, at øvelsesskolerne ville blive mønsterskoler: “... blot Førstelærerne blev Overlærere og fik en højere Løn”. Men en sådan foranstaltning vil efter hans opfattelse: “... ikke komme Skolen til gode, saalænge Sogneraadet vedbliver at raade for Øvelsesskolen”. Senere – da ministeriet i 1917 forespurgte, om seminariet havde forslag til forbedringer med hensyn til uddannelsen i praktisk skolegerning – svarede Taaning mere afdæmpet, at man i Ranum: “... nogenlunde har naaet det bedst mulige under de bestaaende Forhold”. Så længe skolen fortsat er kommunal: “... kan det ikke nytte at vente eller forlange, at nogle Almuesmænd, fordi de er valgte ind i Sogneraadet, skulle have syn for Læreruddannelsens Tarv eller Offervillighed for en dem egentlig uvedkommende Virksomhed. Her er vist saa megen Imødekommenhed, som man kunde vente”. Taaning foreslog derfor, at der i stedet blev oprettet en særlig normalskole fælles for hele landet, hvor de nyuddannede lærere efter et eller to års virksomhed kunne gennemgå et kursus i praktisk skolegerning.

²⁷ LAV. Ranum Seminarium. Modtagne og afsendte embedsskrivelser 1898-1905, sognerådets skrivelse til forstanderen 28/3-1905.

²⁸ LAV. Ranum Seminarium, Modtagne og afsendte embedsskrivelser 1898-1905, forstanderens skrivelse til ministeriet 22/4-1905. I denne skrivelse giver Taaning også en historisk redegørelse for sagsforløbet vedrørende overenskomsten med kommunen og den manglende ministerielle godkendelse.

²⁹ LAV. Ranum Seminarium. Afsendte embedsskrivelser 1906-1918, forstanderens skrivelse til ministeriet 31/1-1910.

Forstanderskifte i 1924 og nye konflikter mellem øvelsesskolen og seminariet

Efter næsten 25 år på forstanderposten blev Taaning i 1924 afløst af Chr. Høirup. Høirup, der blev udnævnt af den socialdemokratiske undervisningsminister Nina Bang, var ikke som sine forgængere uddannet teolog, men folkeskolelærer. Som politisk aktiv i Det Radikale Venstre var han i sit syn på pædagogik og undervisning præget af kulturradikale opfattelser, hvilket også indebar en skeptisk holdning over for kirkens indflydelse på skolens anliggender. Lokalt gav det hurtigt anledning til stærke spændinger mellem den nye forstander og en del af seminariets lærergruppe, som blev bakket op af den stedlige sognepræst, provst Niels N. Westergaard, der også var timelærer på seminariet.³⁰ Da Westergaard som sognepræst tillige var født formand for skolekommissionen, fik disse spændinger også konsekvenser for forholdet mellem øvelsesskolen og seminariet. Som skolekommissionsformand rettede Westergaard i 1929 henvendelse til ministeriet for at få afklaret kompetenceforholdet mellem forstanderen og skolekommissionen i forhold vedrørende børneskolen i Ranum. Hvilke uoverensstemmelser der konkret lå bag denne henvendelse, fremgik ikke af skolekommissionens skrivelse. Men med kendskab til Westergaards og Høirups baggrund er det et godt gæt, at uoverensstemmelserne havde sin baggrund i de to parter forskellige opfattelser af, hvilken ånd og tone der skulle præge øvelsesskolens virksomhed. Det grundlæggende modsætningsforhold mellem seminariet og kommunen om øvelsesskolens finansiering og styrelse blev derfor tilføjet nye dimensioner i form af mere personlige og ideologiske begrundede uoverensstemmelser mellem forstanderen og skolekommissionens formand. Hele dette konfliktpotentiale kom til udløsning, da der i 1930 blev vedtaget en ny læreruddannelseslov, der lokalt fik konsekvenser for seminariet og øvelsesskolen og de to institutioners indbyrdes forhold.

Øvelsesskolekrigen i Ranum 1930–1934

Skal seminariet i Ranum nedlægges?

Den ny læreruddannelseslov, som i 1930 afløste loven af 1894, forlængede uddannelsen fra tre til fire år og skærpede samtidig dens faglige niveau. I konsekvens heraf skulle laboratorier, faglokaler og andre lokaler indrettet til studiemæssige aktiviteter prioriteres højt. Ved lovens vedtagelse nedsatte ministeriet derfor et byggeudvalg, som skulle udarbejde forslag til de enkelte statsseminariers behov for moderniseringer og udvidelser. Arbejdet i byggeudvalget, som ministeriet kunne følge tæt gennem dets repræsentant i udvalget kontorchef A. Bar-

³⁰ Westergaard klagede bl.a. til ministeriet over tonen på seminariet, og konflikten antog groteske dimensioner, da provsten sammen med tre seminarielærere i 1928 forsøgte at få Høirups søn, der var elev på seminariet, bortvist, fordi han hos byens barber havde indkøbt tre præservativer, se RA. Undervisningsministeriet 1. Departement, 3. Kontor. Journalsager 1938-63, journalsag 909/1955 (sagens akter er ved tilaktringer ført frem til år 1955). Westergaard anstrengte forhold til Høirup fremgår også af hans erindringer, se Westergaard 1942, s. 82-83.

fod,³¹ har formentlig styrket ministeriet i dets opfattelse af, at en koncentration af seminarieundervisningen på større enheder – dvs. dobbeltsporede seminarier – kunne give en bedre og mere effektiv udnyttelse af lokalekapaciteten. Allerede inden byggeudvalget havde afgivet sin betænkning, udtalte undervisningsminister F. Borgbjerg derfor under finanslovsdebatten i efteråret 1930, at der kunne blive tale om seminarienedlæggelser. Udtalelsen vakte uro i Ranum – og med god grund. For efter at have modtaget byggeudvalgets endelige betænkning fremsatte Borgbjerg 11. februar 1931 lovforslag om nedlæggelse af fire statsseminarier, herunder seminariet i Ranum. Forslaget affødte hektisk aktivitet i Ranum, hvor seminariet blev opfattet som byens og egnens økonomiske og kulturelle livsnerve. Den lokale handels- og håndværkerforening indkaldte straks til et borgermøde for at opfordre alle til at protestere mod seminariets nedlæggelse. En indsamling af støtteerklæringer fra andre sogneråd blev iværksat, og det lokale sogneråd udpegede en deputation, som skulle søge foretræde for det folketingsudvalg, der ville blive nedsat til at behandle forslaget. Efter henvendelse fra handels- og håndværkerforeningen blev denne deputation udvidet til også at omfatte forstander Chr. Høirup.³²

I Folketinget blev forslaget om seminarienedlæggelserne underkastet en længere førstebehandling 18.-20. februar 1931. Behandlingen viste, at der herskede stor uenighed om berettigelsen af de såkaldte landseminarier. Socialdemokratiets ordfører Vilhelm Rasmussen, som også var forstander for Statens Lærerhøjskole, fremsatte bl.a. følgende bemærkninger om Ranum som uddannelsessted: "... jeg maa tilstaa, at for mig staar det som noget meget uheldigt, at unge Mennesker, hvis Loven af 1930 skal gennemføres, skal opholde sig 4 Aar paa Ranum Seminarium ... mange af mine Kursister har sagt, at det er haardt at opholde sig i 3 Aar paa Ranum, og saa maa det naturligvis være endnu værre at være der i 4".³³ Udtalelsen vidner om en udbredt skepsis over for landseminarierne, som også kunne spores langt ind i ministeriet. Forslaget om seminarienedlæggelser blev imidlertid mødt med hård kritik af oppositionen, som hævdede, at ministeriets krav om bygningsmæssige moderniseringer og udvidelser på landets statsseminarier var alt for vidtgående. En tilpasning til den ny læreruddannelse kunne gennemføres med færre omkostninger, og dermed bortfaldt den påståede rationaliseringsgevinst ved seminarienedlæggelser. Venstremanden Niels Elgaard, som var valgt til Folketinget i den lokale Års-kreds, holdt en lang forsvarstale for seminariet i Ranum, hvorunder han også satte spørgsmålstegn ved nødvendigheden af at anvende store beløb til seminariets udvidelse. Dette synspunkt fik forstander Høirup til at blande sig i debatten. Ligesom Elgaard var han optaget af at sikre se-

³¹ Aage Barfod (1876-1956), kontorchef og fra 1934 departementschef i Undervisningsministeriet.

³² Løgstør Avis 16-17/2-1932 samt LAV. Ranum-Malle-Overlade Kommune, Sognerådet. Forhandlingsprotokol 1927-31, mødet 28/2-1931.

³³ Rigsdagstidende, Folketingets Forhandlinger, 1930-31, II, sp. 4800

minariets forbliven i Ranum. Men i modsætning til den politiske opposition havde han som forstander på et afsides beliggende statsseminarium også et stærkt ønske om at forbedre forholdene på en institution, som efter hans opfattelse bevillingsmæssigt var blevet forfordelt over en længere periode. Ministerens forslag til moderniseringer og udvidelser var derfor en absolut nødvendighed, såfremt Ranum og de øvrige landsseminarier igen skulle blive attraktive uddannelsessteder og samtidig den bedste garanti for deres fortsatte eksistens: “Hvis man derfor virkelig er Ven af Landseminarierne og ikke blot Modstander af den nuværende Undervisningsminister, skal man gøre alt til at de nødvendige Penge bevilges; thi er det nu vanskeligt at flytte Seminarierne fra ikke gode og tarvelige udstyrede Bygninger, vil det i Fremtiden blive umuligt at flytte dem fra gode og veludstyrede”.³⁴ Dette synspunkt, som blev ledetråden for Høirups indsats i forhandlingerne om udvidelserne på Ranum Seminarium, skulle snart bringe ham i modsætning til betydelige kredse i lokalsamfundet.

Kommuneskoletanken sejrer – første runde af forhandlingerne mellem Undervisningsministeriet og Ranum-Malle Kommune

Efter førstebehandlingen af nedlæggelsesforslaget stod det klart, at ministeren ikke kunne finde et politisk flertal for sit forslag. Ranum kunne derfor ånde lettet op – om end det nok kunne give anledning til eftertanke, at deputationer fra Aalborg og Hjørring havde søgt foretræde for Folketingets nedlæggelsesudvalg for hver især at argumentere for, at netop deres by – ved en nedlæggelse af seminariet i Ranum – ville være det naturlige sted at anbringe et nordjysk seminarium. Men faren var i hvert fald drevet over i første omgang, og herefter kunne der tages fat på de egentlige forhandlinger om vilkårene for seminariets udvidelse og dermed dets forbliven i byen.

Af betænkningen fra det tidligere omtalte byggeudvalg for statsseminarierne fremgik det meget tydeligt, at øvelsesskoleforholdene for seminariet ville komme til at indtage en central plads i disse forhandlinger.³⁵ I sin betænkning skrev udvalget, at øvelsesskolebygningen i Ranum var “ganske utilfredsstillende”, hvorfor det var udvalget opfattelse, at: “... den første Betingelse for, at Seminariet kan opretholdes paa Stedet, maa være, at Øvelsesskolens Forhold ordnes paa tilfredsstillende Maade”. Om udvidelsen af seminariebygningen bemærkede udvalget, at en sådan efter bygningsinspektør E. Packness³⁶ opfattelse kunne ske ved, at der blev tilføjet en sidefløj i to etager til den eksisterende hovedbygning. Udvalget pegede imidlertid også på, at en bedre, men dyrere løsning ville være, at øvelsesskolen overtog den nuværende seminariebygning, og at der på seminariets sports-

³⁴ Høirups indlæg i Løgstør Avis 21/2-1931.

³⁵ Betænkningen er optrykt som bilag til Borgbjergs forslag om nedlæggelser af seminarier, se Rigsdagstidende Tillæg A, Forelagte Forslag, 1930-31, III, sp. 7471-7490.

³⁶ Ejnar Packness (1879-1952) var som kgl. bygningsinspektør 1931-52 seminariets arkitekt.

plads blev opført en helt ny bygning til seminariet. Om denne plan bemærkede udvalget dog, at: "... det synes tvivlsomt, om der bør ofres et saa stort Beløb paa Opretholdelsen af et Seminarium paa et saa afsides beliggende Sted som Ranum, hvor alene Øvelsesskolens Størrelse synes at maatte udelukke et Seminarium med Dobbeltklasser".

Den 22. april 1931 modtog sognerådet ministeriets oplæg til en forhandling om forholdene vedrørende øvelsesskolen og seminariet.³⁷ Oplægget var stærkt inspireret af byggeudvalgets betænkning. Ligesom byggeudvalget understregede ministeriet, at: "... det maa betragtes som en absolut Betingelse for Statsseminariets Opretholdelse i Ranum, at Øvelsesskolens Forhold kan ordnes paa en for Seminariets Undervisning tilfredsstillende Maade". Herefter skitserede ministeriet to planer, som sognerådet kunne vælge mellem. *Plan A* indebar, at øvelsesskolen vedblev at være kommunal med tilskud fra staten til skolens lærerlønninger. Men kommunen skulle forpligte sig til at skaffe øvelsesskolen "fuldt tilfredsstillende Lokaler med de til Praktikundervisningen fornødne Særlokaler mv.," hvilket i realiteten betød, at kommunen skulle bygge en helt ny skole. *Plan B* gik ud på, at staten overtog øvelsesskolen og anbragte den i den eksisterende seminariebygning, mens der til seminarieundervisningen opførtes en ny bygning på sportspladsen. Kommunen skulle herefter betale et tilskud pr. barn, som modtog undervisning i den statslige øvelsesskole, og yde et kontant tilskud på 85.000 kr. til opførelsen af den ny seminariebygning. Beløbet svarede til forskellen mellem, hvad det ville koste henholdsvis at opføre en ny seminariebygning og at udvide den eksisterende. Til gengæld slap kommunen med denne plan for at bygge en ny øvelsesskole.

Valget mellem disse to planer var således for børneskolens vedkommende et valg mellem kommune- eller statsskole og knyttet hertil et valg mellem enten udvidelse af den eksisterende seminariebygning eller opførelse af et helt nyt seminarium. Høirup var som seminarieforstander ikke i tvivl om valget. *Plan B* med en statsdrevne øvelsesskole og en ny seminariebygning var – set fra hans synspunkt – den bedste løsning, som både ville sikre, at seminariet fik den længe eftertragtede indflydelse på øvelsesskolens forhold, og at det til sin undervisning fik en ny bygning udstyret med moderne faglokaler og laboratorier. Høirup var i foråret 1931 blevet indvalgt i Ranum-Malle Sogneråd. Han kunne således følge sagen både fra forstanderstolen og som medlem af sognerådet og fra disse positioner søge at fremme *plan B*.

³⁷ RA. Undervisningsministeriet 1. Departement, 1. Kontor. Journalsager 1916-63, journalsag 2292/1935, koncept til ministeriets brev 22/4-1931.

I sognerådet var der uenighed om sagen. Et tilbud, som rådet havde indhentet, viste at en ny øvelsesskole kunne opføres for 50-60.000 kr. Der kunne således spares penge ved at vælge *plan A*, som samtidig sikrede forældrene deres hidtidige indflydelse på skolens forhold, da skolen efter denne plan forblev i kommunalt regi. Byens handels- og håndværkerforening pressede imidlertid på for at få gennemført *plan B*, som efter foreningens opfattelse ville være den bedste løsning for både byen og seminariet. På et medlemsmøde i foreningen, hvortil Høirup var indbudt for at redegøre for ministeriets udspil, vedtog forsamlingen med stort flertal at anbefale *plan B*.³⁸ Presset af indbyrdes modstridende krav fra forskellige side valgte sognerådet i denne situation at indkalde til et borgermøde 24. juni. Her skulle sagen drøftes, og der skulle tages stilling til, om øvelsesskolens status skulle afgøres ved en kommuneafstemning, ligesom det kort forinden var sket i Jelling i en tilsvarende sag.

Optakten til borgermødet blev dramatisk. Skolekommissionens formand provst Westergaard, der som tidligere omtalt havde et både personligt og ideologisk stærkt belastet forhold til Høirup, skrev nogle få dage før mødet et længere indlæg i *Løgstør Avis*, hvori han i kraftige vendinger kritiserede Undervisningsministeriet.³⁹ Ministeriet havde efter hans opfattelse: "... benyttet Frygten for Flytningen af Ranum Seminarium til at vælte en god Del af Udgifterne ved Udvidelsen af Seminariet i Anledning af den 4-aarige Læreruddannelse over paa den lille Landbokommune, hvori Seminariet ligger". Efter Westergaards opfattelse var ændringen af læreruddannelsen ganske overflødig, og det var en ekstra uret, at omkostningerne skulle bæres af: "... de skatteydende Landboere, som ikke har nogen Fordel af Seminariet. De Beboere i Ranum By, der har saadan en Fordel: Pensionister, Handlende og Haandværkere er ikke de store Skatteydere, saa den største Del af Skattebyrden bliver lagt paa Byens og Omegnens Landboere". Med disse bemærkninger pustede Westergaard nyt liv i gamle interesse modsætninger omkring Ranums status som seminarieby. Til disse økonomiske betragtninger føjede han nogle mere ideologisk betingede argumenter mod øvelsesskolens overgang til statsskole. En statsskole ville – efter hans opfattelse – begrænse forældrenes indflydelse på undervisningen, og børnene ville blive udleveret til skiftende seminarieelever, som kunne: "... bruge dem til Forsøg af alle Slags, uden at Forældrene kan hindre det. Den Aand og Tone, der hersker paa Skolen, kan være helt modsat Aanden og Tonen i Hjemmet, og derved skabes der en ulægelig Splid i Børnenes Sjæle, som kan gøre dem til aandelige Krøblinge for Livet". Grundlæggende værdier var på spil. Skræmmebilledet var udviklingen i Sovjetrusland: "... hvor det meddeles at Styrelsen har afskaffet Ferierne, fordi Familielivet i denne Tid gør Børnene mindre modtagelige for Kommunismens Grundsætninger,

³⁸ Løgstør Avis 17/6-1931.

³⁹ Løgstør Avis 22/6-1931.

som indplantes dem i Skolen. Her har vi den konsekvente Statsskole, som aabent erkender sig sin Modsætning til Familielivet og Hjemmet, men den skulle vi ikke gerne have indført her i Landet, hverken i det store eller i det smaa”.

Et sådant indlæg måtte forstander Høirup naturligvis søge at imødegå. Allerede dagen efter blev Høirups svar offentliggjort i *Løgstør Avis*.⁴⁰ Høirup understregede heri, at Undervisningsministeriets udspil til kommunen ikke var et diktat, men et oplæg til en forhandling, hvoraf det også fremgik, at forældrene ved Ranum Skole ville få indflydelse på skolens fremtidige forhold, uanset hvilken af de to løsninger kommunen valgte. Høirups indlæg, der var holdt i hans sædvanlige skarpe og elegante stil, begrænsede sig dog ikke til at påpege faktuelle fejl i Westergaards indlæg, men indeholdt også en række polemiske udfald mod Westergaard. Han bemærkede således, at Westergaards: “... Forsøg paa at mistænkeliggøre Staten, Landets Lærere og den statsdrevne Børneskole i Ranum med Henviisning til Styrelsen i Sovjetrusland [er] saa fantastisk, at kun en grundskikkelig Styrelse som den i det lille Kongerige Danmark vilde beholde en Embedsmand, der har aflagt et saadant Vidnesbyrd om manglende Skønsomhed”. Og sin omsorg for sognets økonomi havde Westergaard åbenbart glemt, da: “... det gjaldt om at smykke en til sit Formaal i Forvejen særdeles god Kirkebygning med Taarne”,⁴¹ mens den pludselig var vågnet igen, nu hvor det: “... gælder en længe tiltrængt Forbedring af Skolelokaler, der er under al Kritik”. Høirup sluttede sit indlæg med opfordring til “rolig og saglig Forhandling. Men Provsten vil Krig. Jeg henstiller, at han bliver ene om det Ønske”.

Dermed var rammerne udstukket for borgermødet om skolens forhold til seminariet. Mødet⁴² blev en offentlig fremvisning af sognerådets uenighed om sagen. Sognerådets formand, lærer K.M. Nielsen, indledte med en redegørelse, hvori han understregede, at det hverken med hensyn til økonomi eller forældrenes indflydelse på skolen ville være større forskel på, om man valgte at bevare den kommunale skole eller overlod den til statens drift. Disse oplysninger blev imidlertid anfægtet af et andet sognerådsmedlem, gårdejer P. Hansen, som hævdede, at der kunne spares såvel på lærerlønninger som brændsel og rengøring, hvis man valgte at fastholde skolen i kommunalt regi, hvad der også ville sikre en bedre kontakt mellem skolen og hjemmene. Sognerådet havde efter hans opfattelse været villigt til at yde de ofre, der var nødvendige for at bevare seminariet, og havde ikke, som Høirup påstod, stillet sig “udæskende” over for staten og nægtet at forhandle.

⁴⁰ *Løgstør Avis* 23/6-1931.

⁴¹ I marts 1931 var Ranum Kirkes to nye tårne blevet indviet. Byggeriet, som var blevet gennemført efter ihærdigt forarbejde af provst Westergaard, beløb sig til 40.000 kr., hvoraf staten betalte de 10.000 kr., mens sognet måtte optage et lån til finansiering af de resterende 30.000 kr.

⁴² *Løgstør Avis* 25/6-1931 indeholder et længere referat af mødet, hvorfra de følgende citater er hentet.

Den efterfølgende debat afslørede en dyb splittelse mellem land og by. Byens repræsentanter støttede statsskolen, mens landbrugets fortalere – stærkt inspireret af provst Westergaards avisindlæg – ønskede at bevare den kommunale skole. En mødedeltager udtalte således, at: "... vi Landboere er kommen til Stede, fordi vi er interesserede i, hvorledes vore Børn og Børnebørn og Børnebørnsbørn skal undervises. Vi har intet hørt om, at Ranums Bys Beboere vil bringe Ofre for Sagen, og det er dog dem, der høster Profitten af Seminariet; de stiller bare Krav til os Landboere". Til Høirups store fortrydelse benyttede et flertal af sognerådets medlemmer mødet til at erklære deres støtte til ordningen med en kommunal skole, og ved mødets afslutning viste en vejledende afstemning, at også forsamlingens flertal tilsluttede sig dette synspunkt.

I realiteten var sagen dermed afgjort. Efter en forhandling med stiftsamtmænd og Høirup som repræsentanter for staten kunne sognerådet derfor meddele ministeriet, at det ønskede at bevare skolen som en kommunal skole på de vilkår, som ministeriet havde opridset i *plan A*.⁴³ Kommunen ville derfor bekoste opførelsen af en ny øvelsesskole, der kunne tilfredsstille kravene til seminariets praktikundervisning, men forventede dog, at staten ville dække to tredjedele af byggeudgifterne. Desuden ønskede sognerådet forhandling om en række andre men mindre væsentlige spørgsmål. Bl.a. ønskede sognerådet, at staten afholdt udgifterne til skolens undervisningsmateriel, og at kommunen i fremtiden blev fritaget for at stille boliger til rådighed for skolens lærere. I sin foreløbige indberetning om forhandlingsforløbet skrev Høirup til ministeriet, at sognerådet havde: "... behandlet Sagen noget valent og sendrægtigt, vistnok ud fra en Formodning om at vindes der Tid, vindes der mere, og man vil naturligvis gerne have en saa billig Ordning som mulig".⁴⁴ I sit svar til sognerådet afviste ministeriet dog kategorisk at dække to tredjedele af udgifterne til et nyt skolebyggeri.⁴⁵ Efter ministeriets opfattelse ville et sådant byggeri være nødvendigt, uanset om skolen skulle benyttes som øvelsesskole eller som normal børneskole. Derimod kunne ministeriet på de fleste andre områder acceptere sognerådets betingelser. I september 1931 var aftalen mellem ministeriet og sognerådet derfor i hovedtræk faldet på plads. Første runde af krigen om øvelsesskolen var således sluttet med en sejr for tilhængerne af den kommunale øvelsesskole. Til Høirups – og formentlig også ministeriets – ærgrelse indebar det, at seminariet ikke fik en ny bygning, men måtte nøjes med en tilbygning til den gamle bygning fra 1886, som allerede var blevet udvidet to gange.

⁴³ RA. Undervisningsministeriet 1. Departement, 1. Kontor. Journalsager 1916-63, journalsag 2292/1935, sognerådets brev til ministeriets brev 27/6-1931.

⁴⁴ RA. Undervisningsministeriet 1. Departement, 1. Kontor. Journalsager 1916-63, journalsag 2292/1935, Høirups brev til ministeriets brev 25/6-1931 efterfulgt af en indberetning 29/6-1931.

⁴⁵ RA. Undervisningsministeriet 1. Departement, 1. Kontor. Journalsager 1916-63, journalsag 2292/1935, koncept til ministeriets svar 3/9-1931.

Statsskolen bliver det endelige resultat

– anden runde af forhandlingerne mellem ministeriet og kommunen

Høirup ville imidlertid ikke slå sig til tåls med sognerådets afvisning af *plan B*. På et sognerådsmøde 9. december foreslog han, at rådet skulle meddele ministeriet, at man var villig til at forhandle om en statsdreven børneskole. Forslaget blev nedstemt med tre stemmer imod og to for, nemlig formandens og Høirups, mens to undlod at stemme. Da nærmere undersøgelser imidlertid viste, at en udvidelse af den nuværende seminariebygning var en dyr og upraktisk løsning, mente Høirup dog, at et fornyet pres på sognerådet kunne tippe flertallet til fordel for *plan B*. Han foreslog derfor ministeriet, at det skulle rette en officiel henvendelse til sognerådet med opfordring til, at rådet tog spørgsmålet om en statsdreven børneskole op til fornyet overvejelse. Høirups skrivelse til ministeriet bærer tydeligt præg af både hans frustrationer og iltre temperament. Efter hans opfattelse ville det være: "... helt urimeligt, at Sogneraadet, nu hvor Forskrækkel- sen over en mulig Nedlæggelse eller Flytning af Seminariet har lagt sig, skal have lov til at hindre den bedste, ja den eneste forsvarlige Løsning, især da dets Stil- ling er saglig ubegrundet og aabenbart dikteret af den Uvilje overfor Seminariet, som ethvert tidligere Sogneraad har lagt for Dagen ... I det hele taget betragter man Seminariet som en Malkeko, men anser det ellers for at være af det onde".⁴⁶

Når Høirup, trods sine åbenbare frustrationer, alligevel øjnede nye muligheder, var det begrundet i, at presset udefra mod Ranum tog til. I Skårup og Jelling, der ligesom Ranum husede statsseminarier, havde de to kommuner været gennem et lignende forhandlingsforløb som Ranum, og begge steder havde man valgt at lade staten overtage børneskolen. Ministeriets ønske om en ensartet ordning for statsseminariernes øvelsesskoler var således et yderligere argument for, at også Ranum tilsluttede sig statsskolemodellen. Den helt afgørende faktor blev dog truslen fra Aalborg. Aalborg havde ikke glemt sine ambitioner om at blive seminarieby. I efteråret 1931 arbejdede Aalborg, Hasseris og Nørre Tranders kommuner videre med sagen, og medio januar 1932 deltog Høirup sammen med bygningsinspektør Packness i et møde med repræsentanter fra disse kommuner, hvor man drøftede muligheden for at flytte seminariet fra Ranum til Aalborg. Her ville man tilbyde staten byggegrund til et nyt seminarium og yde et tilskud til byggeriet på 100.000 eller måske 150.000 kr. Høirups indberetning til ministeriet om denne sag sluttede således: "Fremkommer dette Tilbud, hvad jeg har Grund til at tro, forekommer det mig, det bør tages under meget alvorlig Overvejelse. Der vil dermed sikres Seminariet den bedst mulige Fremtid, og var der ikke et Hensyn at tage til Beboer- ne i Ranum By, vilde jeg mene, Staten uden Betænkning bør tage mod Tilbudet".⁴⁷

⁴⁶ RA. Undervisningsministeriet 1. Departement, 1. Kontor. Journalsager 1916-63, journalsag 2292/1935, Høirups skrivelse 12/12-1931.

⁴⁷ RA. Undervisningsministeriet 1. Departement, 1. Kontor. Journalsager 1916-63, journalsag 2292/1935, Høirups brev til ministeriets 22/1-1932.

Da sognerådet i midten af januar måned modtog en skrivelse fra ministeriet, hvori det blev opfordret til at genoverveje sin stilling til statskolemodellen, kunne det således ikke være uvidende om, at nye trusler mod seminariets forbliven i Ranum var under opsejling. Hårdt presset valgte sognerådet i denne situation med et snævert flertal – fire stemmer for og tre imod – at optage forhandlinger med ministeriet om den oprindelige *plan B*, dvs. en statsdrevn øvelsesskole kombineret med en ny bygning til seminariebrug. Høirup var naturligvis tilfreds med dette resultat, men kunne dog ikke i et brev til ministeriet tilbageholde en bemærkning om, at afstemningen viste at: "... Sogneraadet er lige vrangvilligt, og det kun bøjer sig for Nødvendigheden". Sognerådets tilslutning til *plan B* var da også behæftet med en række forbehold.⁴⁸ Væsentligst i denne sammenhæng var, at sognerådet ønskede kommunens tilskud til den ny seminariebygning nedsat fra 85.000 kr. 50.000 kr., som var det beløb, man efter *plan A* havde regnet med at bruge til opførelsen af en ny kommuneskole. Desuden forventede rådet, at tilskuddet kunne finansieres ved, at staten stillede et 40-årigt lån til rådighed for kommunen, og sidst men ikke mindst forbeholdt sognerådet sig ret til: "... at lade Kommunens Beboere træffe den endelige Afgørelse ved en Afstemning".

Sognerådets betingelser blev fremsendt til ministeriet 18. januar 1932. Ministeriets svar lod imidlertid vente på sig, hvilket skabte betydelig uro i Ranum, da planerne om en flytning af seminariet til Aalborg nu var blevet udførligt omtalt i pressen. Først 24. februar modtog sognerådet ministeriets svar, som kategorisk fastslog, at et kommunalt byggetilskud på 85.000 kr. til seminariet var et ufravigeligt krav, hvis *plan B* skulle realiseres.⁴⁹ Desuden måtte kommunen selv skaffe pengene, idet staten under de foreliggende økonomiske forhold ikke kunne stille et lån til rådighed for kommunen. Som en indirekte kommentar til sognerådets forbehold om, at sagen skulle godkendes ved en beboerafstemning, sluttede ministeriet sit brev med følgende "vejledning" formuleret i et omstændeligt embedsmandsprog, men dog med et budskab, som det ikke var muligt at tage fejl af: "... Ministeriet finder Anledning til at tilføje, at man er af den Anskuelse, at Muligheden for at Seminariet, med Hensyn til hvis Fremtid der i den sidste Tid er fremkommet Forslag med hvilke man ikke tidligere kunde regne, kan bevares i Ranum til Trods for de betydelige aarlige Udgifter, som Øvelsesskolens Drift i Ranum vil paalægge Statskassen, vil være større, hvis den nævnte Plan, hvorefter der kan bygges en helt ny Seminariebygning, vil kunne gennemføres, end hvis man maa gaa tilbage til det tidligere Forslag om en Udvidelse af den nuværende Seminariebygning".

⁴⁸ RA. Undervisningsministeriet 1. Departement, 1. Kontor. Journalsager 1916-63, journalsag 2292/1935, sognerådets brev til ministeriet 18/1-1932.

⁴⁹ RA. Undervisningsministeriet 1. Departement, 1. Kontor. Journalsager 1916-63, journalsag 2292/1935, ministeriets brev 24/2-1931.

Stillet over for denne klare “vejledning” valgte sognerådet, at gå ind på ministeriets økonomiske krav og sende en deputation i foretræde hos undervisningsminister Borgbjerg for at få et endeligt tilsagn om seminariets forbliven i Ranum. På grund af Borgbjergs sygefravær blev deputationen modtaget af kontorchef Barfod, som dog ikke kunne give Ranum nogen endelig garanti, selvom kommunen skaffede de 85.000 kr. og den efterfølgende kommuneafstemning godkendte børneskolens overgang til statsskole. Ifølge et referat i *Løgstør Avis* udtalte Barfod, at: “... Ministeriet maatte forbeholde sig sin Stilling, bl.a. fordi der saavel fra Aalborg som Hjørring var indkommen Tilbud, hvorefter disse Byer tilbød betydelige Ofre for at komme i Besiddelse af et Seminarium. Disse Tilbud krævede en nøje Overvejelse og viste de sig at være mere fordelagtige end Ranums tilbud, og en Flytning i det hele taget maatte anses for tilraadelig, kunde man ikke føle sig forpligtet over for Ranum”.⁵⁰

Hårdt presset havde sognerådet nu travlt med at få bragt orden i sit forhold til ministeriet. Kommuneafstemningen om børneskolens status blev fastlagt til fredag 11. marts. Aftenen før afstemningen havde sognerådet indkaldt til et borgermøde, hvor formanden K.M. Nielsen orienterede om forhandlingerne med ministeriet. I modsætning til det foregående borgermøde i juni 1931 var det nu tilhængerne af statsskoletanken som var i offensiven. En af mødets deltagere bebrejdede i skarpe vendinger sognerådet: “... at det havde smølet utilgiveligt i denne Sag. Saafremt Seminariet flyttes, er det Sogneraadets Skyld. Den Afstemning, der skal foretages i Morgen, burde ikke være om Stats- eller Kommuneskole, men derimod om, hvorvidt man vilde beholde Seminariet eller ikke”.⁵¹ Ved kommuneafstemningen blev statsskoleordningen godkendt med et snævert flertal. 166 stemte for denne ordning, mens 160 stemte imod. I de enkelte skoledistrikter fordelte stemmerne sig på følgende måde:

	For statsskolen	For kommuneskolen
Ranum	160	95
Malle	5	50
Næsby	1	15
I alt	166	160

Tallene understregede på ny modsætningen mellem land og by. Det snævre flertal for statsskolen blev alene sikret på grund af tilslutningen til denne skoleform i byområdet Ranum.⁵²

⁵⁰ Løgstør Avis 10/3-1932.

⁵¹ Løgstør Avis 11/3-1932.

⁵² Ranum-Malle Sognekommune havde ved folketællingen i 1930 et befolkningstal på 1.876. I Ranum Sogn – svarende til det gamle Bjørnsholm Sogn nord – var befolkningstallet steget fra 402

Efter overstået afstemning kunne sognerådet meddele, at det gik ind på ministeriets vilkår for plan B. Men igen måtte Ranum igennem en usikker venteperiode, før ministeriet lod høre fra sig. Årsagen hertil var – jf. Barfods udtalelser ovenfor – den auktionsrunde, der blandt de nærmest liggende større byer havde udviklet sig om at byde ind på Ranum Seminarium.⁵³ Ikke alene Aalborg, men også Hjørring og Viborg meldte sig med tilbud om byggegrund og store kontante byggetilskud på fra 150.000 til 200.000 kr., hvis Ranum Seminarium blev flyttet til deres by. Alle tilbud blev grundigt vurderet af ministeriet, ikke mindst tilbuddet fra Aalborg, som var ledsaget af tegninger til en ny seminariebygning udført af bygningsinspektør Packness. Ministeren lovede at forelægge Aalborgs tilbud for partierne og lod efterfølgende udarbejde et lovforslag, som indebar, at Ranum Seminarium skulle flyttes til Aalborg, mens forskoleseminariet i Vejle til gengæld skulle placeres i Ranum. I en udtalelse til ministeriet om dette forslag bemærkede Høirup, at forskoleseminariet ikke ville give Ranum og egnen fuld erstatning for lærerseminariet. Men det ville være et plaster på såret, da det kom som en hjælp i nøden, og tilføjede han: "... de færre og kvindelige Elever vil sagtens give endnu mindre Anledning til Bysnak, end Tilfældet er nu, saa der er Grund til at regne med Befolkningens Velvilje". Forslaget blev dog ikke fremsat i Folketinget, og ministeriets forhandlinger med Aalborg blev – ligesom forhandlingerne med Hjørring og Viborg – afsluttet uden positivt resultat. Politisk set havde det utvivlsomt været en ømtålelig sag for ministeriet at skulle udpege en vinder blandt de tre byer, hvis indbyrdes konkurrence derfor i sidste ende sikrede seminariets overlevelse i Ranum.

Først 21. september 1932 modtog sognerådet besked om, at ministeriet havde accepteret dets tilbud og besluttet sig for at lade seminariet forblive i Ranum: "... under Hensyn til den afgørende Betydning det vil have for Ranum Kommune at bevare Seminariet", og som det diplomatisk hed: "... de Bestræbelser, der fra Sogneraadet er vist for ved Imødekommelse af Ministeriets Ønsker at skabe de bedst mulige Vilkaar for Seminariets fremtidige Virksomhed i Ranum".⁵⁴ Dermed var anden runde af slaget om øvelsesskolen endelig overstået. Denne gang sejrede statskoletanken, fordi denne ordning i sidste ende viste sig at være en forudsætning for seminariets forbliven i byen.

ved folketællingen i 1845 til 1.552 ved folketællingen i 1930. Heraf boede knap 800 i den bymæssige bebyggelse Ranum.

⁵³ Sagsakterne ligger i RA. Undervisningsministeriet 1. Departement, 3. Kontor. Journalsager 1938-63, journalsag 855/1952.

⁵⁴ RA. Undervisningsministeriet 1. Departement, 1. Kontor. Journalsager 1916-63, journalsag 2292/1935, koncept til ministeriets brev til sognerådet 21/9-1932.

Hvorfor en øvelsesskolekrig?

I 1933 og 1934 var Ranum præget af en omfattende byggeaktivitet. Udover et nyt seminarium og en ny pedelbolig ved seminariet skulle der også bygges en præstebolig samt nye avlsbygninger og forpagterbolig til erstatning for den gamle præstegård, som var blevet nedrevet for at give plads til den ny seminariebygning. Desuden skulle der opføres et nyt statshusmandsbrug på den del af præstegårdsjorden, som man havde valgt at udstykke, da den gamle præstegård blev nedrevet. Endelig skulle den tidligere seminariebygning igennem en omfattende istandsættelse, før den kunne anvendes som børneskole. Man kan spørge sig selv, hvorfor et projekt, der kastede så mange aktiviteter af sig, kunne give anledning til så megen strid og uenighed i byen og på egnen. Hvorfor en øvelsesskolekrig, når resultatet i sidste ende skabte stor fremgang i byen?

Svaret på dette spørgsmål skal søges i flere forhold. Som tidligere omtalt var historien om Ranum som seminarieby – med alle de fordele det gav for byen og egnen – også historien om et grundlæggende modsætningsforhold mellem seminariet og kommunen, når det drejede sig om den lokale skoles anvendelse som øvelsesskole. For at tilgodese praktikundervisningen i skolen ønskede seminariet en skole med hverdagsundervisning, aldersopdelte klasser og lokaler, som kunne rumme seminariets elever, når de overværede eller deltog i undervisningen. Desuden ønskede seminariet at have afgørende indflydelse på ansættelse af de lærere på skolen, som skulle vejlede seminarieeleverne, samt indflydelse på skolens undervisningsplaner. Øvelsesskolen skulle – som det allerede var formuleret i bemærkningerne til læreruddannelsesloven af 1894 – kunne fungere som “mønsterskole” for andre skoler. Heroverfor stod der et sogneråd, som var skeptisk over for tiltag, der ville pålægge det lokale skolevæsen ekstra udgifter, ligesom mange forældre modsatte sig en udvidelse af skolegangen, som ville vanskeliggøre børnenes deltagelse i landbrugets arbejdsopgaver.

Denne grundlæggende modsætning mellem seminariet og kommunen var imidlertid også kombineret med interne modsætninger i det lokale samfund mellem land og by, som drejede sig om fordelingen af fordele og ulemper ved at være hjemstedskommune for et seminarium. Indtægterne ved seminarieelevernes indkvartering samt den omsætning, som seminariet kastede af sig i handels- og håndværksvirksomheder, var fordele, som i første omgang tilfaldt byboerne, mens landboerne efter egen opfattelse bar hovedparten af de skattebyrder, som var forbundet med at opretholde et dyrt skolevæsen af hensyn til seminariet.

Konflikterne omkring seminariets øvelsesskole havde således sine strukturelle og økonomiske forudsætninger. Men når konflikten antog et omfang og en intensitet, der for perioden 1930-34 kan berettige udtrykket “øvelsesskolekrigen”, skal årsagen hertil søges i den omstændighed, at konflikten blev forstærket af stærke personlige og ideologiske modsætningsforhold, bl.a. illustreret af den usæd-

vanlige skarpe modsætning mellem byens to ledende embedsmænd, forstander Høirup og provst Westergaard. Med sine kulturradikale anskuelser, sit iltre temperament og sin skarpe og polemiske pen – kombineret med et politisk skolet overblik – var Høirup en “fremmed fugl” i et samfund, der på både det kulturelle, pædagogiske og kirkelige område var præget af mere traditionelle og kulturkonservative anskuelser. Som tidligere omtalt var det den første socialdemokratiske undervisningsminister Nina Bang, der i 1924 udnævnte Chr. Høirup til den ledige forstanderstilling i Ranum. Blandt de otte ansøgere til stillingen i Ranum havde ministeriets konsulent N.A. Larsen som sin kandidat peget på en teologiuddannet seminarielærer fra Jelling, mens han om Høirup bemærkede, at han ikke var: “... i Besiddelse af den personlige Udvikling og Modenhed, som her maa kræves. Selvsikkerhed kan jo ikke gøre det”.⁵⁵ I sin indstilling til ministeren henstillede departementschefen “indtrængende”, at N.A. Larsens anbefaling blev fulgt. Men Nina Bang valgte at sidde denne rådgivning overhørig og udnævnte Høirup. At vælge en ikke-teolog var et klart signal om hendes uddannelsespolitiske holdning, ligesom det sikkert også har spillet en rolle, at Høirups pædagogiske synspunkter faldt fint i tråd med hendes ønske om en læreruddannelse baseret på elevernes selvvirksomhed frem for den ensidige vægt på terperi og udenadslære. Omkostningen ved denne signalgivning var imidlertid, at der i lokalsamfundet Ranum blev institutionaliseret en form for kulturkamp mellem forstanderen og toneangivende kredse i lokalsamfundet.

På grund af dette “mismatch” mellem forstanderen og lokalsamfundet fortsatte den ideologiske kamp med uformindsket styrke, selv efter at de afgørende beslutninger om skolens og seminariets fremtid var truffet og de store bygningsarbejder afsluttet. Ved indvielsen af den ny seminariebygning i oktober 1934 var den lokale folketingsmand, venstremanden N. Elgaard, ikke blandt de inviterede, hvad et af sognerådets medlemmer, gårdejer P. Hansen, offentligt bebrejdede Høirup i et læserbrev med titlen “En Taktløshed”.⁵⁶ I et brev til departementschef Barfod⁵⁷ udlagde Høirup dette angreb fra P. Hansen som en “Tak for sidst”. P. Hansen havde mod Høirups anbefaling ladet sig vælge til kasserer i sognerådet, men måtte senere trække sig, da han ikke kunne redegøre for en manko i kassen. “Siden”, fortsatte Høirup sit brev: “... har han betragtet sig selv som forfulgt af mig, og derfor ville han hævne sig. I Sommer nægtede han [som medlem af skolekommissionen] at tage mod Mogens [Høirups søn] der vilde fremstille sig som Ansøger, og for ikke længe siden har han udtalt, at han skulle vise, han var Mand for at hindre Mogens i at blive indstillet, hvad for øvrigt ogsaa lykkedes for ham,

⁵⁵ Sagsakterne vedrørende Høirups udnævnelse er fremvist til RA. Undervisningsministeriet 1. Departement, 1. Kontor. Journalsager 1916-63, journalsag 2010/1934. Høirups udnævnelse er omtalt i Faurholt 1997, s. 153-54.

⁵⁶ Aalborg Amtstidende 2/11-1934.

⁵⁷ A. Barfod blev i 1934 udnævnt til departementschef.

da Indre-Missions tre Medlemmer var lige saa usaglige og fjendtlige overfor mig som han”.⁵⁸ Også den senere indvielse af øvelsesskolen i det gamle seminariums bygning gav anledning til sammenstød. Ved indvielsen havde man sunget sange af Aakjær, hvilket nogle missionsfolk ifølge Høirups indberetning til ministeriet havde udtalt deres misfornøjelse med, ligesom præsten ved den følgende gudstjeneste fra prædikestolen havde misbilliget, at der i forbindelse med indvielsen var blevet danset runddans og afholdt sanglege. Høirup sluttede sin indberetning til departementschefen i en for en embedsmand noget usædvanlig stil med følgende politiske og ideologiske budskab: “Jeg meddeler Dem dette som et nyt Vidnesbyrd om Missionens Indstilling her. Dens Indflydelse paa Skolen maa begrænses det mest mulige. Jeg ser gerne, at Ministeren faar Meddelelse herom”.⁵⁹

De krigeriske tilstande ophørte formentlig først, da Høirup i 1937 søgte sin afsked fra forstanderembedet i Ranum for at tiltræde en stilling som skoledirektør i Odense. Høirup blev i Ranum afløst af Harald Smith, der kom fra en stilling som øvelsesskoleleder ved KFUM's Seminarium i København. Ministeriet, der på tæt hold havde fulgt den spændte situation i Høirups embedsperiode, valgte tilsyneladende denne gang at satse på en forstanderkandidat, der med sine mere kirkelige og kulturkonservative anskuelser var egnet til at skabe ro omkring seminariet.⁶⁰ Det var sikkert ikke nogen tilfældighed, at en af seminariets lærere med tilfredshed noterede, at den ny forstander i sin tiltrædelsestale: “... straks højste Standeren over sit fremtidige Virke ved at bede Fadervor”.⁶¹

Afslutning

Efter forstanderskiftet faldt gemytterne til ro i Ranum. Men den grundlæggende modsætning, som knyttede sig til øvelsesskoleinstitutionen – modsætningen mellem det lokale skoleperspektiv og det centrale læreruddannelsesperspektiv – var naturligvis fortsat til stede som en potentiel kilde til konflikter mellem staten og kommunen og mellem forskellige grupperinger i lokalsamfundet. Sidste gang en sådan konflikt brød ud var i 1980. Øvelsesskolen var på dette tidspunkt igen blevet overtaget af kommunen. Baggrunden herfor var pladsproblemer på

⁵⁸ RA. Undervisningsministeriet 1. Departement, 1. Kontor. Journalsager 1916-63, journalsag 2497/1934, Høirups brev til ministeriet 9/11-1934.

⁵⁹ RA. Undervisningsministeriet 1. Departement, 1. Kontor. Journalsager 1916-63, journalsag 2497/1934, Høirups brev til ministeriet af 3/12-1934.

⁶⁰ I et internt notat i ministeriet vedr. besættelsen af den ledige stilling som seminarieforstander anbefales Harald Smith med henvisning til, at han “med sin blide Aand skulde synes at have ualmindelig gode Forudsætninger for at finde sig tilrette i de noget besværlige Forhold i Ranum”, se RA. Undervisningsministeriet 1. Departement, 3. Kontor. Journalsager 1938-63, journalsag 967/1953 (sagsakterne vedr. udnævnelsen af Smith er ved tilaktringer ført frem til 1953).

⁶¹ Baandet, november 1937, 12. årgang nr. 6. I samme nr. af Baandet tilkendegav den ny forstander, at han ikke kunne anbefale et forslag om at indbyde Poul Henningsen som foredragsholder på seminariet.

seminariet i begyndelsen af 1970'erne, som var forårsaget af den store tilgang til læreruddannelsen samt oprettelsen af et HF-kursus ved seminariet i 1968. Efter forhandlinger mellem stat og kommune blev der opnået enighed om, at seminariet og HF rykkede ind i den daværende øvelsesskoles lokaler, mens kommunen med tilskud fra staten lod opføre en ny børneskole, som også skulle fungere som øvelsesskole for seminariet. Kommunens overtagelse af øvelsesskolen skete formelt i 1977.⁶²

I 1980 skulle kommunen tage stilling til, om den nye øvelsesskole – som oprindeligt planlagt – skulle udbygges med en tredje klasseklynge. Sagen aktualiserede på ny de lokale modsætninger omkring øvelsesskolen. I Løgstør Kommunalbestyrelse⁶³ mente et flertal, at udgifterne til et sådant byggeri kunne spares på grund af det faldende børnetal. Også omegnens mindre skoler modsatte sig byggeriet af den ny klynge af frygt for, at ledig lokal kapacitet i Ranum kunne true de små skolers eksistens. I modsætning hertil mente seminariet – støttet af den lokale borgerforening og handels- og håndværkerforening – at en udbygning af øvelsesskolen ville være et stærkt signal om, at kommunen var rede til at bringe de nødvendige ofre for at bevare seminariet. Et sådant signal var efter disse kredses opfattelse vigtigt på et tidspunkt, hvor truslen om en lukning af seminariet igen var dukket op på grund af et fald i søgningen til læreruddannelsen, som især gjorde sig gældende i udkantsområderne. Efter et stort borgermøde i Ranum og flere kommunalbestyrelsesmøder blev det besluttet at opføre en tredje klynge ved skolen i en stærkt reduceret form. Fire år senere – i 1984 – blev tilgangen til læreruddannelsen i Ranum lukket, og de sidste lærerstuderende blev dimitteret fra institutionen i juni 1987. Dermed havde Ranum Skole udspillet sin næsten 140-årige historie som øvelsesskole for byens lærerseminarium.

Abstract

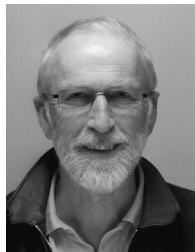
The Practice School War in Ranum 1930 – 1934: A report on the relationship between the school of the city and the teacher training college

Practice schools, where student teachers can practice their subject “practical school work”, have since the establishment of the first teacher training colleges in Denmark been an important institution in the education of teachers. When the practice schools also served as municipal schools, there was in these institutions an internal and structural conflict between the local school perspective and the central teacher training perspective. The article analyses how this conflict from

⁶² I 1987 var alle øvelsesskoler overtaget af kommunerne, se Kampmann 1991, s. 18-19.

⁶³ Ranum var efter 1970 blevet en del af Løgstør “storkommune”.

1892-1934 took place in the college town of Ranum between the parish council on the one hand and the teacher training college and the ministry on the other and between different factions in the local community. The article focuses particularly on the period 1930-1934, where the contrast was intensified under the influence of external factors in the form of threats of closing the city's teacher training college as a consequence of a new teacher education reform. To preserve the teacher training college, which constituted a substantial part of the livelihood, the city's merchants, craftsmen and lodging hosts were willing to transform the local practice school into a state school on the assumption that such a move was necessary to meet the wishes of the ministry to a modernization of the practice school conditions for the teacher college. The majority of the local farmers, who self-perceived not benefited from the college's location in the municipality, wanted on the contrary to maintain the status of the school as a municipal school in order to insist on local influence, including the ability to limit local government expenditure for running the school. The contrast between the two groups evolved into a deep and bitter conflict in the community, which was further reinforced by a strong personal and ideological conflict between the two senior officials of the city – the college principal and the parish priest – who personified the conflict of that era between the cultural left and the cultural conservative views.

Hans Støttrup Jensen (f. 1944). Cand.scient.pol. 1970. Ansat som amanuensis ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, 1970-73. 1973-87 adjunkt/lektor ved læreruddannelsen på Ranum Statsseminarium. 1987-95 ansat ved Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse, Aalborg, først som lektor og senere som regionsleder. 1995-2006 souschef og senere rektor ved pædagoguddannelsen på Ranum Seminariet. 2006-08 konst. souschef og senere konst. rektor ved CVU Midt-Vest.

Kilder og litteratur

Ikke trykte materialer

Rigsarkivet (RA)

Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, 2. Kontor. Sager vedr. lov 37/1894 om seminarier m.v.

Undervisningsministeriet 1. Departement, 1. Kontor. Journalsager 1916-63

Undervisningsministeriet 1. Departement, 3. Kontor. Journalsager 1938-63

Landsarkivet for Nørrejylland (LAV)

Ranum Seminarium:

Modtagne og afsendte embedsskrivelser 1898-1905

Afsendte embedsskrivelser 1906-1918

Indkomne breve 1893-1900

Kopibog 1880-97

Viborg Stiftsamt. Journalsager vedr. Ranum Seminarium 1890-1903

Ranum-Malle-Overlade Kommune, Sognerådet. Forhandlingsprotokol 1927-31

Lokalhistorisk Arkiv for Ranum og Omegn

Skjold Hansens arkiv

Trykte materialer

- Dansk Læreruddannelse 1-3:
 - Bind 1: Braad, Karin m.fl. (2005): *– for at blive en god lærer. Seminarier i to århundreder*. Odense Syddansk Universitetsforlag
 - Bind 2: Kampmann, Tage (1991): *Kun spiren frisk og grøn. Læreruddannelse 1945-1991*. Odense: Odense Universitetsforlag
 - Bind 3: Hilden, A. og Nørr, E., (1993): *Lærerindeuddannelse – Lokalsamfundenes kamp om seminariedriften*. Odense: Odense Universitetsforlag 1993
- *Baandet*, Medlemsblad for Ranum Seminariums Elevforening
- Faurholt, Karsten (1997): *Nina Bang. Mennesket og politikeren*. Odense: Odense Universitetsforlag
- Kjær, Niels m.fl. (1948): *Ranum Statsseminarium 1848-1948*. Aarhus: Universitetsforlaget i Aarhus
- Kvolsgaard, C.M.C. (1898): *Seminarier i Snedsted 1812-48 og Ranum 1848-98 i Anledning af Ranum Seminariums Jubilæum*. Aalborg
- *Løgstør Avis*
- Nielsen, Karl (1984): *Omkring Bjørnsholm*. Krejls Forlag
- *Rigsdagstidende*
- Støttrup Jensen, Hans (2011): *Ranum Seminarium 1848-2011. En beretning fra en udkant midt i verden*. VIA
- Westergaard, Niels N. (1942): *Oplevelser og Erfaringer gennem 70 Aar*. København: Gads Forlag
- *Aalborg Amtstidende*
- *Aalborg Stiftstidende*

Phv. øvelseskolelærer Ove Bak, Ranum, har været behjælpelig med fremskaffelsen af artiklens billedmateriale.